

MANUEL BORJA-VILLEL, DIRECTOR DEL MACBA

Text: ELISEU T. CLIMENT / Fotos: JORDI PLAY

"L'art, sense risc, és pura acadèmia"

Manuel Borja-Villel (Borriana, 1957) és el nou director del MACBA. Com a gestor cultural, la seua trajectòria ha estat marcada per nou anys al capdavant de la Fundació Tàpies. Avui s'encara amb aquesta nova tasca, conscient de les dificultats i les contradiccions.

Conserva, en el seu aspecte, un passat d'estudiant modèlic, irreprotxable, però que no per això es va perdre les interminables nits de festa als pobles de les muntanyes d'Espadà. Artana o Eslida foren els primers escenaris de les seues escapades de joventut. Les següents parades van ser la Universitat de València i una etapa acadèmica de nou anys als Estats Units on va preparar la tesi doctoral sobre Antoni Tàpies. Arran d'aquest contacte, Tàpies l'incorporava al projecte de la seua Fundació, al capdavant de la qual Manuel Borja-Villel ha passat nou anys més de la seua vida. Aquests dies de setembre ja s'ha integrat plenament en la nova funció de director del Museu d'Art Contemporani de Barcelona, càrrec per al qual fou nomenat el 10 de juny. Per ell, la modernitat i el progrés no se sotmeten als canals de la propietat privada, sinó que neixen de l'intercanvi i de la comunicació entre els col·lectius que formen la societat. Un diàleg que, a hores d'ara, des de la direcció del MACBA com a institució pública, vol obrir amb solidesa i convenciment.

—Dir sí a la direcció del MACBA és un gran desafiament i un gran risc alhora, si tenim en compte la delicada salut del museu.

—De desafiament i risc, sempre n'he assumit. Quan vaig venir a Barcelona dels EUA, era conscient del canvi substancial que representava passar d'una vida acadèmica a la Hispanic Society, on el meu treball consistia a investigar i a escriure, a una

vida de museu i d'exposicions. Per tant, ja hi ha un salt. La vida i l'art són salts en el buit i impliquen un risc. L'art i la cultura, sense risc, són pura acadèmia. Per tant, aquest risc que reclamem d'una obra d'art, hem de tenir-la també en l'actitud pròpia i en la posició política i cultural. El MACBA, el vaig acceptar com a tal, com un salt en el buit.

"El risc, la tensió que reclamem d'una obra d'art, hem de tenir-la també en l'actitud pròpia davant la vida i en la posició política i cultural. El MACBA, vaig acceptar-lo com un salt en el buit."

En la Fundació Tàpies tenia una trajectòria sòlida; havia creat un espai propi, no rebia pressions de cap mena. Però no era el lloc més indicat per a contar una història, contar la història de la cultura contemporània dels darrers quaranta o cinquanta anys, des d'ací, des de Barcelona. Perquè, normalment, la cultura sempre s'ha contat des d'una perspectiva hegemònica, des dels grans llocs, com París o Nova York. Però crec que és fonamental de contar-la des del punt de vista subaltern. En aquest sentit, el MACBA té unes possibilitats immenses, precisament perquè està per fer. El segon punt és un desafiament tan important o més. No implica una narració, sinó establir lligams de comunicació i de solidaritat amb diversos col·lectius.

—Explique'm aquesta tesi.

—Molt sovint, en els museus, s'ha emfasitzat el treball amb els objectes del coneixement, però és important de treballar també amb els subjectes, amb les persones que constitueixen el museu, no merament com a elements passius, sinó com a elements que donen vida i constitueixen una obra d'art. No hem d'oblidar que una obra d'art no existeix fins que algú no la mira.

Aquests últims cinquanta anys, la cultura i l'art han creat una nova centralitat. De fet, es pot parlar d'una museïficació de la societat. La gent compra coses com si en col·leccionara, i el museu és fonamentalment un lloc de col·leccionisme. Per tant, és important de reconèixer la nova centralitat. Això implica que qualsevol treball en el pla artístic i en el pla, sobretot, d'establir lligams amb col·lectius diversos és una presa de posició política. I és aquest el desafiament que ha d'assumir el MACBA.

—*Les institucions van escollir el Raval per construir-hi el MACBA, que hi ha caigut com per imposició legal. Però, pensa que el MACBA s'ha integrat plenament en el barri?*

—Més que parlar de si ha arribat a integrar-se en el Raval, sí que diré que vull que s'hi integri. Tot museu s'insereix en una societat, que és plural, que és feta de moviments, en continu dinamisme. Per tant, és necessari que s'estableixca aquest diàleg amb el Raval (amb els Ravals, diria jo, perquè hi ha moltes comunitats que constitueixen el Raval), però també amb la ciutat. No sé si s'hi ha arribat o no, però resulta absolutament necessari de concentrar-hi esforços pensant en el futur, amb totes les contradiccions que això puga representar. El MACBA és un equipament cultural fet des de les administracions, però que ha de treballar amb la gent d'ací, i també en un pla internacional, i ha de ser conscient de totes les contradiccions que es forgen al si d'un museu...

—*Quina és la recepta perquè el públic faça seu el museu?*

—D'una banda, s'ha de contar una història, recrear una memòria; una memòria no situada en un lloc mític, sinó situada en la història.

Una de les moltes polèmiques del MACBA s'ha centrat a dirimir on començava la seua col·lecció: si havia de reflectir un passat o una història d'un país, d'una manera mítica, o bé si havia d'adreçar-se solament a exposicions de tipus prospectiu, a gent jove, al futur. L'una cosa i l'altra són dues cares de la mateixa moneda. De fet, l'una situa el museu, la col·lecció, en un espai mític, que és el mite dels orígens; l'altra el situa en l'aspecte del mite evolucionista, del progrés. La cosa important és que el MACBA supere el mite i torne a la història. Una història que és complexa, que és fragmentada; una història molt difícil, però en la qual hi ha molta feina a fer. Per tant, és absolutament necessària, aquesta recuperació de l'arxiu, d'una memòria que ha estat amagada pel mite. Igualment, és bàsic de treballar amb la gent a fi d'establir-hi vincles. Aquesta crec que és la manera com es pot aconseguir que el MACBA tinga un lloc en la ciutat; que

esdevinga un veritable espai cultural, però també polític. En un pla més concret, això demana de programar un cert tipus d'exposicions, organitzar tallers i seminaris no solament oberts a especialistes sinó també a líders de barris, grups de gent...

—*Articular tot aquest discurs en l'àmbit expositiu té la seua complexitat. Per quina línia s'inclinaria?*

—Seguiré la mateixa línia que en la Fundació Tàpies. De fet, no pretenc sinó desenvolupar allò que he desenvolupat durant anys en la Fundació. Vaig posar prou d'èmfasi en un moment històric que són els anys 60 i 70, un moment, d'una altra banda, fonamental, amb artistes com Lygia Clark o Han Haacke. Són artistes que qüestionen l'autoria, la presència del visitant, etc.

—*Del seu discurs es deriven dues qüestions: la reorganització de l'estructura interna del museu en dos pols, serveis culturals d'una banda i exposicions d'una altra; i la col·lecció, de què parlarem més endavant.*

—Sí, evidentment, per dur a terme la meua idea, he de comptar amb un equip i uns equipaments. Quan vaig arribar al Museu hi havia una estructura que per mi era massa horitzontal i massa clàssica. Era dividit en departaments. Jo no crec tant en la idea de departaments, sinó en les dues funcions que ja he esmentat: contar una història i establir vincles de comunicació amb la gent. La nova estructura del museu, per tant, respon a aquestes dues línies de treball que, és clar, van estretament connectades. De fet, l'una té relacions amb el CCCB, amb el qual estem condemnats, en el bon sentit de la paraula (*riu*), a entendre'n's, i amb el qual m'agradaria d'establir contactes per treballar-

"Tot museu s'insereix en una societat que és plural, en dinamisme continu. Per tant, és necessari que s'estableixca aquest diàleg amb el Raval, amb els Ravals, però també amb la ciutat."

hi conjuntament.

—*Parle'm de la col·lecció del museu.*

—La col·lecció és un tema crític, no sols al MACBA sinó a molts museus, com al Reina Sofía. Hi ha una confusió general a tot arreu, que és de pensar en termes d'exposició temporal, quanensem en una col·lecció. Però una col·lecció és una altra cosa, requereix una altra metodologia, una altra concepció de l'espai, una altra articulació. Un dels errors de la presentació de la col·lecció del MACBA va ser de presentar-la com una exposició temporal, que sempre té un sentit tancat, acabat. Aquest és un aspecte que vull evitar. D'una altra banda, crear una col·lecció és com escriure un llibre o construir un edifici. S'ha de fer un esquelet i a partir d'aquí afegir-hi els elements que s'hi articulen. En aquests moments treballo en una estructura, feta d'una sèrie d'artistes i noms, a partir de la qual s'articularà tot el discurs. En aquesta nova etapa el

director establirà els paràmetres de la col·lecció, amb la idea, això espere, d'evitar molts malentesos i errors del passat.

—Podria avançar-me alguns noms bàsics de la col·lecció?

—De moment, preferiria de mantenir silenci fins que no siga més consolidada i hi haja les propostes aprovades.

—L'edifici. L'obra de Richard Meier ha estat més que qüestionada per a fer funcions de museu...

—El que és clar és que és un edifici complex, difícil. Probablement, perquè Meier el va dissenyar sense tenir un programa gaire clar... La qüestió és que aquest edifici és l'edifici que tenim. S'ha creat una relació determinada amb el context i poseix unes característiques formals determinades que contenen una sèrie de conceptes ideològics.

Cal treballar l'edifici i en l'edifici, sense por.

Un museu és una col·lecció, unes activitats, però també un espai que genera tensions amb ell mateix i amb el seu context. No hi ha cap espai neutre; cal treballar, doncs, en l'edifici, tot reconeixent-ne les contradiccions i dificultats. Això inclou la relació de l'edifici amb el barri. L'edifici de Meier, com moltes de les seves obres, cobra identitat a base de separar-se del context urbà en què es troba. D'alguna manera, no deixa de provocar contradiccions amb la idea d'establir-hi lligams. D'una altra banda, aquesta tensió pot ésser interessant, perquè, tant si es vol com si no, un museu sempre té un caràcter hegemònic. I diria això mateix d'un edifici que, per comptes de ser de nova planta i separar-se del context, fóra un edifici completament integrat. En el programa d'activitats previstes, tinc pensat d'establir projectes amb artistes que treballen l'edifici.

—Vostè va declarar fa uns mesos, en el moment del nomenament: "cal reinventar el museu". Supose que es referia al MACBA, però l'afirmació pot fer-se extensible a qualsevol museu. El concepte tradicional de museu ja s'ha esgotat per ara?

—El concepte tradicional de museu per mi ja és sobradament esgotat. Resulta contradictori, d'en-

—L'edifici. L'obra de Richard Meier ha estat més que qüestionada per a fer la funció de museu...

—És un edifici complex, difícil. Cal treballar l'edifici i en l'edifici, i no tenir-ne por. Un museu és una col·lecció, unes activitats, però també un espai que genera tensions amb ell mateix i amb el seu context; que genera contradiccions a l'hora d'establir lligams amb el barri.

trada, parlar de museu en termes d'art contemporani. L'art contemporani és un fenomen viu, en moviment continu; en canvi, el museu assenta, immobilitza. Si volem tenir èxit en la recerca de nous llenguatges, de noves posicions culturals o polítiques, ha de ser a base d'acceptar, no d'u-

na manera passiva, sinó reconeixent-les, les contradiccions del museu mateix.

No podem oblidar que els museus han substituït les esglésies: hi ha els museus mausoleu en què la memòria es conserva en forma de mite, i els museus entesos com a parcs temàtics, en què no hi ha memòria. Però el que trobe essencial és que el museu represente la memòria crítica, no la memòria mitificada i inqüestionable; i aquesta és la funció que m'agradaria que adoptara el MACBA. A banda, l'avantatge del MACBA és que pots inventar-lo i reinventar-lo tant vulgues; tot hi és per fer, a diferència d'alguns altres museus. Avui, el paper que ha assumit l'art com a indústria d'entreteniment és importantíssim. El museu, per tant, és absolutament necessari de reinventar-lo, tant pel que representen els aspectes de narració com pel que significa tenir en compte el públic que hi assisteix freqüentment. Es parla de públic des de paràmetres quantitius, quan s'hauria de parlar, a llarg termini, en paràmetres qualitius. Entendre aquesta nova centralitat que té la cultura i que té l'art és entendre la reinvençió del museu. Un discurs que es pot crear i que s'ha de crear en el MACBA.

